

4 INLEIDING

9 SHOWPIKKEN

Ostentationidae

19 ANGSTHAZEN

Timoridae

27 VOCALISTEN

Cantoridae

35 VECHTERSBAZEN

Pugnatoridae

45 VLIEGERS

Volantidae

55 WITOGEN

Leucopteridae

65 NARCISTEN

Narcistidae

73 MISBAKSELS

Defectidae

83 ETERS

Manducatidae

95 GELOVIGEN

Fidelidae

101 RIJDANSERS

Processionidae

111 WITVOGELS

Candidae

119 GRAUWGOED

Pumilionidae

127 VERSTOPPERS

Occultidae

135 STELLETJES

Geminidae

145 NIET-LEVENDEN

Mortuidae

153 DESIGNVOGELS

Picturidae

163 MIGRANTEN

Peregrinidae

175 VERANTWOORDING

176 COLOFON

INLEIDING

Mensen zijn gek op vogels. En dan bedoel ik niet zozeer de duivenmelkers, de kanariehouders of de liefhebbers van een kippenboutje (kippenvlees is wereldwijd het meest gegeten vlees), maar vooral de mensen die graag naar vogels kijken. Dat is iets van alle tijden. Tussen de oudst bekende tekeningen, op grotwanden, zijn al afbeeldingen van vogels te vinden. Vogels komen voor in mythen uit alle windstreken en op de afbeeldingen in het oude Egypte. Ja, niemand minder dan Aristoteles, de man die eeuwenlang het wetenschappelijk denken beheerste, schreef dat vogels een waardig studieobject zijn.

Aristoteles onderscheidde 140 vogelsoorten. Dat aantal bleef lang ongeveer hetzelfde; bijna 2000 jaar na Aristoteles, in 1555, waren er wereldwijd nog steeds niet meer dan 200 vogelsoorten beschreven. Met het verder verkennen van de aarde werden in snel tempo meer soorten ontdekt, tot de teller rond 1900 bij ongeveer 10.000 bleef steken.

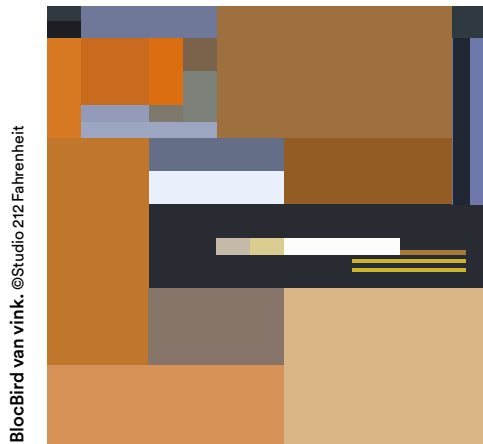
Vogelkijken was lange tijd voorbehouden aan rijken en aan museumwetenschappers. Dat had ermee te maken dat het niet meeviel om een vogel echt goed te bekijken. Je kon hem daarvoor het beste schieten of vangen. In grote, kostbare boeken kon je vervolgens de naam achterhalen. Dat veranderde met het beschikbaar komen van veldgidsen en betaalbare verrekijkers in de tweede helft van de twintigste eeuw. Sindsdien is vogelkijken veel gemakkelijker en goedkoper geworden.

De eersten die erop uittrokken met een kijker en een vogelgids waren de wat eenzame, bebrilde jongetjes. Daarna is het aantal vogelaars in alle lagen van de bevolking geweldig toegenomen. Het is nu zo geaccepteerd dat je er op een feestje zelfs voor kunt uitkomen dat je het aangenaam vindt om naar vogels te kijken.

Tegelijkertijd verschoof de laatste jaren het karakter van het vogelen. Gewoon genieten van het gedrag, de kleuren, de geluiden of de wonderlijke prestaties lijkt iets geworden voor de goedwillende liefhebber; de échte vogelspotter springt in de auto om een zeldzame soort te scóren. Aangekomen op de juiste plek staat hij paraat, met een telescoop in aanslag, een groot fototoestel om de schouder, een verrekijker om de nek en een versterkertje in de hand om de zeldzame vogel naderbij te lokken. Hij heeft ook gezelschap. Om hem heen staat een bosje collega-twitchers, die uit het hele land zijn toegestroomd. Ze zijn onderling in een continue wedstrijd verwickeld. De topaap is degene die de langste lijst heeft, die de meeste soorten heeft gezien in Nederland, in de wereld, of in een jaar.

Voor mij is dit jagen en jakkeren een karikatuur van vogelkijken. Er is zoveel meer te beleven aan vogels dan het afstrepen van hun naam. Natuurlijk is er het plezier van het verzamelen van soorten in je hoofd of op een lijstje. Het is leuk om te achterhalen welke soort dit nu weer is. Maar dat is niet meer dan een begin. Als je de naam weet, weet je nog niets over de vogel en heb je hem misschien niet eens rustig bekeken.

Het is niet dat ik tégen het herkennen en benoemen van vogels ben. Het is immers hoogst opmerkelijk wat er in je hoofd gebeurt als je een vogelsoort – of een automerk of een vriend – herkent. Je ziet vanuit je ooghoek een vogel langsflitsen en op dat moment wordt informatie over de plek waar de vogel zit, het seizoen, de tijd van de dag, het weer, de lichtinval, het geluid dat hij maakt, en nog veel meer, omgezet in de zekerheid: een vink. Zelfs een paar kleuren in de juiste verhouding zijn al voldoende om dat te constateren, zo laat de BlocBird-afbeelding van een vink hiernaast zien.

BlocBird van vink. ©Studio 212 Fahrenheit

Middeiste zaagbek — Mergus serrator

Leeuw

Maar ook zonder dat je de naam weet kun je je zintuigen openen en genieten van de schoonheid, gefascineerd raken door kleuren, geluiden of gedrag. Toegegeven, er zijn ook best mooie zoogdieren, vissen of insecten. Maar zo'n libelle vliegt maar wat rond. Een jachtluipaard ligt het grootste deel van de dag te liggen. Met wat geluk zie je een leeuw of hyena of giraf wel eens wat doen. Maar veel is het niet. Zoogdieren en insecten communiceren met geluiden en geuren

Jachtluipaard

die wij niet opmerken, en vaak ook nog 's nachts, als wij slapen. Nee, dan vogels. Die doen van alles en doen dat met kleuren en geluiden die ook wij kunnen waarnemen. Omdat ze voor ons zo zichtbaar en hoorbaar zijn, maken ze veel meer deel uit van onze wereld dan zoogdieren of insecten.

Dan heb ik het nog niet eens over het vliegen van de vogels. Ach, het vliegen. Vergeleken met het vliegen en zweven van vogels steekt het geflapper van vleermuizen en gesnor van insecten toch maar armzalig af. En zelfs bij de meest dorre geest wordt af en toe een diep verlangen in de ziel gekieteld als een vogel zich losmaakt van de aarde en hoog in de lucht verdwijnt, achter de horizon.

De indeling van het vogelrijk zoals we die nu kennen – meeuwen, eenden, roofvogels, steltlopers, vinken, enzovoort – is niet altijd zo geweest. Aldovandri onderscheidde in 1600, in een van de eerste vogelboeken ooit, de volgende groepen: vogels die stofbaden nemen, die een

Hyena

harde snavel hebben, die mooi zingen en die bij water leven. Hij was niet de enige die een eigen indeling van de vogels maakte. Allerlei volken, beroepsgroepen en wetenschappers hebben dat gedaan. Ik voelde me daarom vrij de vogels – en daarmee het boek – ook op een eigen manier in families in te delen. Elk van die families heeft een apart hoofdstuk gekregen. De hoofdstukken gaan over zaken die iedereen kan zien, ook zonder dat je de naam van de desbetreffende vogels kent. Het openen van de zintuigen en het toelaten van vragen en verwondering is voldoende.

Laat hun veren je ogen strelen.

Giraffe

angsthazen, showpikken en andere vogels

SHOWPIKKEN

Ostentationidae

Tjongetjonge, wat zijn ze mooi. En wat komen ze daar graag voor uit. De showpikken weten wat pronken is. Een artistieke pose hier, een demonstratief vluchtje daar. Ostentatief paraderen. Alles om de kleuren en patronen maar goed uit te laten komen. Opvallend is ook dat deze familie bijna uitsluitend uit mannetjes bestaat.

Ook wij kunnen die mooie mannetjes waarderen. Er is nog steeds een enorme wereldwijde handel in kleurrijke vogels. En aan het eind van de negentiende eeuw werden massaal zilverreigers gedood om dameshoeden te versieren met hun veerpluimen. Eerder in die eeuw, na het uitvinden van een manier om vogelhuiden goed te behandelen, werd het verzamelen van opgezette vogels populair. Hoe bonter hoe beter. Toen in de zeventiende en achttiende eeuw de uithoeken van de wereld werden verkend, verzamelden de rijke kooplieden zo veel mogelijk kleurrijke exotische vogels in hun tuin of lieten er schilderijen van maken. Dat werd zelfs een speciaal genre, waarin Hollandse schilders uitblonken.

Epauletspreeuw — *Agelaius phoeniceus*

Het begon voor mij met een gekraagde roodstaart. Toen ik hem als twaalfjarig jongetje op de heg van onze tuin zag zitten was ik verkocht, helemaal toen ik in een boekje zag dat het een inheemse soort was en niet een ontsnapte voliërevogel.

Wilde eend — *Anas platyrhynchos*

Feeënhoningzuiger — *Cinnyris pulchella*

De afbeeldingen in de veldgidsen geven de kenmerken van een soort duidelijk weer. Maar wat mij vaak verrast is hoe subtiele veranderingen, zoals het draaien van de kop of het uittrekken van het lijf, onverwachte patronen en kleuren kunnen opleveren. Ik word daar vrolijk van.

Carolina-eend — *Aix sponsa*

Rosse kolibrie — *Selasphorus rufus*

Boerenzwalw — *Hirundo rustica*

Roodnekleuwerik — *Mirafra africana*

Wat een vrouwtje aantrekkelijk vindt in een man hangt af van de soort. Bij de boerenzwalw zijn dat de lange staartpunten, bij de zwarte trap de bonte kleurpatronen en bij de roodnekleuwerik is het het flapperen met de opvallend gekleurde vleugels.

Zwarte trap — *Eupodotis atroroides*

angsthazen, showpipiken en andere vogels

Op de grond valt de witbandleeuwerik nauwelijks op, maar de baltsvlucht des te meer, dankzij zijn zwart-witte vleugels. Hij vliegt al zingend steil omhoog, draait op één vleugel en stort dan met gesloten vleugels weer terug naar het woestijnzand.

Witbandleeuwerik — *Alaemon alaudipes*

Bij vogels kiest het vrouwtje de partner. Waar ze voor valt – kleur, staartlengte, zang, enzovoort – verschilt van soort tot soort. Bij boerenzwaluwen bijvoorbeeld zijn de mannetjes met de langste staartpunten het populairst bij de vrouwtjes. Als de staart van een boerenzwaluw kunstmatig wordt verlengd, door er een stuk staart van een ander mannetje bij te plakken, wordt hij eerder gekozen door de vrouwtjes. Darwin noemde dit fenomeen seksuele selectie. Het is de motor van een steeds voortdurende ontwikkeling van kleuren, aanhangsels en gedragingen. Pauwen met hun enorme staarten; winterkoninkjes die oorverdovend hard zingen; Kieviten die luid roepend hun capriolen in de lucht dansen – het is allemaal het gevolg van de voorkeur van de vrouwtjes.

Overigens werd de gedachte dat vrouwen een actieve, selecterende rol konden spelen eeuwenlang weggehoond of ontkend. Vrouwen waren immers passief. Pas na 1970, nadat de actieve selectierol van de vogelvrouwen inmiddels door tal van studies was onderbouwd, werd die vrouwelijke inbreng breed geaccepteerd.

Er wordt wel verondersteld dat de mannetjes die het meest opvallen door kleuren of gedrag daarmee laten zien dat ze zo voortreffelijk zijn dat ze zich zo'n risico kennelijk kunnen permitteren. Alsof ze tegen roofdieren – en daarmee tegen vrouwtjes en rivalen – willen zeggen: ik ben zo goed dat die rovers me toch niet te pakken krijgen, ondanks mijn idioot lange staart of luide zang of felle kleuren.

Onder de 10.000 vogelsoorten zijn een paar waar de rollen zijn omgedraaid. Daar laat het vrouwtje het broeden en grootbrengen van de jongen geheel over aan het mannetje. Bij die soorten zijn de vrouwtjes het felst gekleurd en selecteert de man de partner.

De rosse franjepoot is een van de weinige soorten waar de rollen zijn omgedraaid: het vrouwtje (zie foto) is het mooist gekleurd; het fletser gekleurde mannetje kiest de partner en verzorgt de eieren en de jongen.

Rosse franjepoot — *Phalaropus fulicarius*